

Posudek oponenta magisterské diplomové práce:

Daniela KORBELÍKOVÁ, *Mikroregion Kamenice – Velké Popovice – příklad dynamiky kulturní krajiny v novověku*, FHS UK Praha 2011, stran 87.

Předkládaná práce vychází z rozboru pramenného archivního a mapového materiálu a z vcelku širokého okruhu sekundární literatury. Jejím základním cílem "je podrobná dokumentace, analýza a interpretace vývoje mikroregionu Kamenice – Velké Popovice v době průmyslové revoluce" (s. 11). Práce je poměrně zřetelně a hojně členěná do kapitol a podkapitol, což vypovídá o autorčině způsobilosti v základních obrysech strukturovat svůj postup a třídít informace z rozebíraného materiálu. Pokud jde o nástín vývoje krajiny mikroregionu, práce svůj cíl naplňuje. V souvislosti s tím odpovídá i na základní badatelskou otázku, kterou si klade (viz níže). Nejsem si však zcela jist tím, zda předkládaná studie plně dostala svým ambicím být zároveň i *analýzou* a *interpretací* (viz níže, zejména můj bod 5.) Práce je totiž v mnoha pasážích dost stručná, popisná. Klade skutečnosti (mapová zobrazení či statistické údaje) vlastně s určitým spoléháním na to, že mluví samy za sebe. Na některých místech by však bylo vhodné uvedené skutečnosti dále interpretativně dovysvětlit. Od magisterské diplomové práce bych zároveň očekával, že bude obsahovat zvláštní kapitolu, v níž rozebere zvolené metody, a kapitolu, v níž se bude věnovat podrobněji povaze pramenného materiálu (tj. mimo jiné jeho způsobilosti poskytnout pro práci potřebná data) a dosavadním názorům odborné literatury (není-li k vlastnímu mikroregionu, tak alespoň pokud jde o popis celozemské, české situace). Jsem si však vědom toho, že moje stanovisko může být ovlivněno tím, že přenáším kritéria posuzování historiografické práce na studii, jež je oborově a tudíž i žánrově jiná. Proto prosím, aby následující připomínky a otázky byly vnímány především jako podněty k diskusi při ústní části obhajoby.

(1.) Při líčení dějin mikroregionu před vznikem "Sjednoceného dominia" (s. 16-20) by bylo po mém soudu možné využít více jednak editovaných berních katastrů a soupisů obyvatel (Soupis podle víry, Berní rula, Tereziánský katastr), jednak historicko-demografické literatury (např. Ludmila Kárníková, *Vývoj obyvatelstva českých zemí 1754-1914*, nebo Ludmila Fialová – Pavla Horská- Eduard Maur – Jiří Musil, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*). Právě tak by bylo možné věnovat větší pozornost proměně agrárního práva (alespoň Kamil Krofta, *Dějiny selského stavu*). Tím by bylo možné zjistit, jak se vyvíjel poměr dominikální a rustikální půdy v předringhofferovském období, jak se *proměnil* počet lidí připadající na jednu usedlost (na jeden dům) v delším časovém horizontu, což může poměrně úzce *korespondovat* s dopadem hospodářské činnosti velkostatku do krajiny regionu (v návaznosti na studii o "*organizaci práce*" ve *venkovské společnosti*, které nabízí Michael Mitterauer a Josef Ehmer).

(2.) Na s. 59 se jako kritérium míry urbanizace užívá prostě *jen počet domů* v dané obci. To ale není příliš *vhodné kritérium*. Plynulo by to třeba z výkladu Jiřího Musila z úvodu k práci *Zrod velkoměsta*, jejímž je spoluautorem (urbanizovanost souvisí spíše s určitou strukturální reorganizací sociálního prostoru, tj. je strukturálně kvalitativní proměnou, jejímž ukazatelem jen těžko může být prostý počet domů).

(3.) V souvislosti v vyhodnocení tzv. *land-use* ve sledovaném mikroregionu v 19. století (s. 57-60) odpovídá Daniela Korbelíková na svoji badatelskou otázku, "jak podnikatelské, kulturní, reprezentační, *společenské* a rekreační aktivity Ringofferů ovlivnily tvářnost krajiny jejich dominia" (s. 11). Odpověď je do značné míry ve shodě s tím, co lze očekávat, neboť mikroregion Kamenice – Velké Popovice "po ekonomické stránce (...) nevybočuje z běžného obrazu české krajiny" (s. 11). Lze tak textovat obecnější teze. Autorka dospěla k závěru, že z "analýzy map" a z rozboru statistických dat "vyplývá, že změny *land-use* ve sledovaném území jsou podstatně totožné s obecným trendem – nárůst *zastavěné* plochy a výměry orné půdy, úbytek luk, pastvin, vodní plochy a neplodné půdy – ovšem s tím rozdílem, že mírně vzrostly lesní a zahradní (parkové) plochy" (s. 60). Závěr je v zásadě správný. Poznávám jen: (a) Nejsem si jist – coby člověk stojící spíše vně tématu a o dějiny krajiny se badatelsky zajímající spíše okrajově v souvislosti s propojováním historicko-demografických studií s dějinami poddanské rodiny a s agrárními dějinami – zda lze vskutku *land-use* takto plně ztotožnit jen s výměrou ploch. Ta je – alespoň se domnívám – spíše jen *indikátorem* či *symptomem* určitého typu *land-use* (též s. 58). Jednak (b) jako určitou výtku uvádím, že autorka ve své práci vlastně příliš nepojednává, co jsou ony "obecné trendy" (pravda cituje k tomu základní práce, tj. zejména Matouškovy *Čechy krásné, Čechy mé*, avšak soustavně vlastně nepředstavuje jejich tvrzení).

(4.) V samotném závěru mimo jiné říká autorka o Ringhofferech, že jí studovaný mikroregion "citlivě industrializovali" (s. 80). Mínil tím snad i to, že, "ač tuto krajinu intenzivně hospodářsky využívali, zachovala si díky remízům, stromofadím či osamělým skupinám stromů jistou diverzitu. Svými skutky Ringhofferové dokázali (...), že svědomitě a odpovědně hospodařili krajinnými hodnotami Spojeného dominia..." (s. 80). S tímto závěrem lze snad souhlasit. Přece však se nemohu ubránit poznámce, že jde spíše o (snad i trochu emotivně podbarvený) *názor* než aby to byl *vyargumentovaný závěr*. V práci totiž jednak (a) postrádám soustavnější snahu vymezit *kritéria citlivosti* zásahů do krajiny a jednak (b) se domnívám, že takový závěr by s takovou jednoznačností šlo vyslovit jen na základě *komparace* s několika jinými obdobnými mikroregiony, v nich rozvíjeli podnikatelskou činnost podobní majitelé dominií a pozdějších velkostatků, jako byli Ringhofferové. Vždyť by bylo možné podrobněji se ptát, jak moc byla ona šetrnost vůči krajině *aktérsky záměrná*? Není spíše než projevem specifického postoje Ringhofferů ke krajině prostou daností

dobových technologií (druhé poloviny 19. století), které nemusely mít ještě nutně tak devastující dopad na tradiční strukturaci krajiny, jako technologie 20. století?

(5.) Jak jsem již řekl, předkládanou práci považuji za pečlivě zpracovanou a podloženou pracným a k tématu přesně směřovaným pramenným výzkumem a studiem literatury. Přece bych vůči ní chtěl vyslovit obecnější připomínku. Jsem si při tom vědom, že ta však již sahá do určité míry *za rámce zadání práce* (a bylo by nespravedlivé práci vytýkat, že není tím, čím ani být nechce). V práci do určité míry postrádám samotné vymezení základních pojmů, s nimiž se pracuje. Jde mi předně o vlastní pojem "*krajiny*" a o pojem "*mikroregion*" (ten je, pravda, sice popsán stran konkrétních charakteristik – s. 12-15, to však nemám na mysli). Nepřítomnost teoretické reflexe těchto pojmů pak autorce zčásti brání přesněji zaměřit její analytické postupy. Jde mi o otázky typu, zda *krajina* je to, co je vně sídel, nebo jsou sídla krajinou? Krajina má přeci zároveň své různé *vrstvy*, ve smyslu různých rovin její *strukturace*. Je možné odlišovat určitou geologickou, biologickou a socio-kulturní strukturaci krajiny, lze se ptát, nakolik je ona socio-kulturní strukturace krajiny v souznění kupříkladu s jejím geograficko-geologickým reliéfem, nebo naopak se obyvatelé, kteří krajinu osídlili, pokusili do ní vnést určitou socio-kulturní strukturaci, kterou si přinesli odjinud, aniž by příliš při tom respektovali samotnou geologickou geologickou modelaci krajiny. A tak by šlo pokračovat.

Obdobně by i pojem *mikroregionu* zasluhoval přesněji vymezení. Co je vůbec kritériem jeho *ohraničení*? Je to nějaký (původní) politicko-správní celek, nebo je to oblast vymezená nějakým geograficky významným krajinným rozhraním, je to oblast převážně ekonomicky soběstačná, nebo je to oblast spádová ve vazbě k určitým tržním centrům či centrům výroby (kam z ní dojíždějí obyvatelé), ležícím mimo studovaný mikroregion?

Propojení takto rozpracovaných pojmů by nám pak umožnilo ptát se, zda je krajina mikroregion s určitým relativně uzavřeným *ekosystémem* či relativně autonomní *socio-geografickou strukturou*, nebo je naopak jen součástí nějakého většího ekosystému, resp. socio-geografické struktury? To by nám pak mohlo umožnit (například v návaznosti na Fernanda Braudela – *Dynamika kapitalismu* a jeho pojednání o *Dlouhém trvání*) představit si různé "*vrstvy*" či *typy* lidských činností v takové krajině mikroregionu (např. Braudelova vrstva tzv. "materiálního života", od níž v *Dynamice kapitalismu* odlišuje "třetí hospodářství" a vrstvu "kapitalistického" jednání) s různou dobou trvání ("konvenční události", "konjunktury" a tzv. *longue durée*, "dlouhé trvání"), tj. s různou dynamikou proměny. Na jedné straně (*a*) platí, že určitý typ ekosystémové a socio-geografické strukturace krajiny může být v jakési relativně stabilní korelaci s jistou vrstvou lidského chování v ní, s jistým typem konfigurace sociálních praktik. Při tom tato relativní stabilita korelací (krajina – sociální figurace) zůstává, i když se do krajiny situují *některé* další vrstvy lidské činnosti či typy zásahů do ní (založení továrny, založení parku a pod.). Tj. tyto další vrstvy činností nemusejí mít nutně restrukturující dopad na ekosystém a na způsob socio-kulturní přítomnosti populace v krajině. Na druhé straně (*b*) mohou některá jen drobná vychýlení sociální figurace v základní vrstvě konfigurace sociálních praktik obyvatel mikroregionu, jehož krajinu chceme studovat, výrazně zasáhnout do strukturace krajiny samotné (např. vychýlení cen zemědělské produkce a pod.). Tuto teoretickou fólii bych měl mít na zřeteli, abych si na ni mohl promítat svá zjištění z historických pramenů, literatury, terénního výzkumu a pod. Bez této (či obdobné) fólie – obávám se – bude práce sice zajisté *přínosným* (jako je to v případě předkládané diplomové práce) popisem, avšak *nikoli systémovou analýzou*.

Jak jsem již řekl, předkládaná práce podává v zásadě odpověď na položenou badatelskou otázku. Proto ji *doporučuji k obhájení*. Vzhledem k výše uvedeným připomínkám ji však navrhuji hodnotit pouze cca. polovičním počtem z možného maxima bodů (tj. 10 body z 20 možných), tj. na rozhraní známky *velmi dobře* a *dobře* (v závislosti na průběhu ústní části obhajoby).

Jan Horský

V Praze 3. června 2011